

BIJVOEGSEL

Schriftelijke antwoorden van de minister van Buitenlandse Zaken op vragen gesteld in de eerste termijn van de behandeling van **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2017 (34550-V)**.

Vragen van het lid Van Bommel (SP)

Vraag

Welke relatie legt de minister tussen het Nederlandse optreden in het Midden-Oosten en de toegenomen terreurdreiging in ons land?

Antwoord

Vier maal per jaar verschijnt het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) waarin een globale analyse wordt gegeven van de nationale en internationale terroristische dreiging tegen Nederland, en de Nederlandse belangen in het buitenland. In de meest recente editie (Kamerstuk 29754 nr. 405) wordt op deze vraag ingegaan. Het is duidelijk dat de anti-ISIS coalitie de laatste tijd successen heeft geboekt tegen ISIS in Syrië en Irak. In de kamerbrief over de aanvullende Nederlandse bijdrage aan de strijd tegen ISIS van 9 september 2016 (Kamerstuk 27925-597) heeft het kabinet gesteld dat de actieve houding van de Europese Unie en een groot aantal lidstaten tegen ISIS de dreiging jegens Europese instellingen, haar lidstaten en Europese burgers heeft verhoogd. ISIS heeft gewaarschuwd dat het aanslagen zal plegen in landen die deelnemen aan de anti-ISIS coalitie. Tegelijkertijd is het kabinet ervan overtuigd dat het verdrijven van ISIS uit de veilige haven in Syrië en Irak, waartoe de VN-Veiligheidsraad oproept (VNVR 2254 en VNVR 2249), de capaciteit van ISIS om elders aanslagen te plegen zal aantasten. Naarmate de coalitie ISIS in Irak en Syrië verder in het nauw brengt, kunnen meer buitenlandse strijders, onder wie Nederlanders, Syrië en Irak proberen te verlaten. Een deel van de terugkeerders kan vervolgens uit eigen beweging dan wel door ISIS aangestuurde aanslagen plegen in het thuisland of een ander land. Om deze reden beziet het kabinet per terugkeerder de maatregelen die genomen moeten worden, om de mogelijke dreiging voor zover mogelijk te minimaliseren. Omdat het aantal terugkeerders mogelijk zal stijgen, is het voeren van effectief beleid rond terugkeerders een topprioriteit van het kabinet, zoals uiteengezet in het 'Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme'.

Vraag

Heeft de minister goed zicht op jihadistische strijders die na de ondergang van het kalifaat terugkeren en zijn er voldoende maatregelen genomen om hier op goede wijze mee om te gaan?

Antwoord

Het kabinet voert het Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme uit (Kamerstuk 29 754, nr. 253) en wendt de middelen aan bij alle relevante partners (internationaal, landelijk en lokaal) om de risico's die van uitreizigers/terugkeerders uit kunnen gaan te verminderen. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken is een partner in deze veiligheidsketen. Het Nederlandse diplomatieke postennetwerk in het buitenland heeft een belangrijke rol bij het signaleren van mogelijke terugkeerders en het faciliteren van (begeleide) terugkeer. Ook wordt geïnvesteerd in de kennis van terrorismebestrijding en in het veiligheidsbewustzijn op de posten.

Vraag

Hoe verklaart het kabinet dat in de afgelopen 15 jaar de terreurdreiging alleen maar is toegenomen en hoe kijkt het kabinet terug op de inspanningen van Nederland op dit terrein?

Antwoord

Terrorisme is geen fenomeen van de afgelopen 15 jaar, maar gaat veel verder terug in de geschiedenis. Het is een veelkoppig monster met vele uitingsvormen en met vele verschillende onderliggende oorzaken. Het dreigingsniveau in Nederland is sinds maart 2013 onveranderd. Dit laat onverlet dat recente terroristische aanslagen in Europa het kabinet en de Nederlandse bevolking hevig hebben geschokt. De terroristische dreiging in Nederland is onlosmakelijk verbonden met ontwikkelingen en instabiliteit in het buitenland. Het kabinet realiseert zich dat deze dreiging derhalve alleen kan worden bestreden door samenwerking met onze partners binnen en buiten Europa. Daarom heeft het kabinet de afgelopen jaren zowel nationaal als internationaal ingezet op een combinatie van maatregelen gericht op preventie en repressie. Daarbij heeft het kabinet de afgelopen jaren in toenemende mate internationaal een leidende rol genomen, onder meer via het co-voorzitterschap van het Global Counterterrorism Forum (GCTF) en in de Anti ISIS Coalitie.

Vraag

Is de minister bereid meer vluchtelingen op te nemen in Nederland?

Antwoord

Nederland draagt al aanzienlijk bij aan de opvang van Syrische vluchtelingen, zowel hier in Nederland als in de regio. Over de inzet op hervestiging is uw Kamer ter gelegenheid van het schriftelijk overleg Raad Buitenlandse Zaken van 18 juli jl. bericht dat Nederland het meerjarig beleidskader hervestiging 2016-2019 onverkort handhaaft, wat betekent dat in die periode circa 2.000 vluchtelingen in NL worden hervestigd. Zoals de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie uw Kamer ook heeft geïnformeerd, is Nederland voornemens het aandeel in de afspraken in het kader van de EU-Turkije verklaring in te vullen door middel van hervestiging tot maximaal circa 4.000 Syrische vluchtelingen uit Turkije in de komende jaren. Hiertoe worden maatregelen getroffen om elke maand een groep vluchtelingen te hervestigen uit Turkije. Nederland is hiertoe wel afhankelijk van de wijze waarop de toestroom naar de EU zich ontwikkelt evenals de verdere uitvoering van de afspraken tussen de EU en Turkije.

Daarnaast heeft Nederland de herplaatsing van maximaal 3900 asielzoekers uit Griekenland toegezegd en heeft Nederland tot nu toe met 659 personen na Frankrijk het grootste aantal asielzoekers herplaatst.

In het algemeen geldt dat Nederland voorstander is van het vergroten van het aantal landen dat deelneemt aan het UNHCR-hervestigingsprogramma en zet zich hiervoor in, onder andere door startende landen te ondersteunen bij het ontwikkelen van hervestigingsprogramma's door middel van kennisdeling.

Vraag

Kan de minister toezeggen dat Nederland ook in de toekomst humanitaire hulp zal verlenen aan de situatie in Syrië?

Antwoord

Zoals gemeld tijdens de behandeling van de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking heeft het kabinet de afgelopen jaren met het oog op de ernstige humanitaire noden wereldwijd extra geïnvesteerd in noodhulp en opvang in de regio (EUR 570 mln voor Relief Fund 2015-2017; EUR 110 mln extra voor noodhulp in de Syrië-regio in 2015; EUR 310 mln voor structurele opvang in de regio voor de jaren 2016-2017).

Specifiek voor de Syrië-regio is sinds 2011 in totaal ongeveer EUR 360 mln aan humanitaire hulp beschikbaar gesteld, waarvan EUR 75 mln in 2016. Daarnaast heeft het kabinet EUR 310 mln beschikbaar gesteld voor structurele opvang in de Syrië-regio voor 2016-2017.

Het kabinet zal ook in de toekomst humanitaire hulp blijven verlenen aan de Syrië-regio en bijdragen aan versterking van opvang in de regio. U wordt bij de Najaarsnota geïnformeerd over de mogelijkheden voor verhoging van het noodhulpfonds. Over de besteding van de middelen voor humanitaire hulp in 2017 (waaronder specifiek de Syrië-regio) ontvangt u in januari 2017 een brief.

Vraag

Graag reactie van de minister op het voorstel of de NAVO de toetredingsbelofte aan Georgië kan intrekken om op die manier bij te dragen aan de-escalatie in de relatie met Rusland?

Antwoord

Het 'open door' beleid van de NAVO is onverminderd van kracht, dit hebben de NAVO ministers in december 2015 en de regeringsleiders tijdens de Warschau Top (juli 2016) opnieuw bevestigd. Op de Boekarest-top in 2008 is Georgië het NAVO-lidmaatschap in het vooruitzicht gesteld. Er is echter geen consensus om Georgië MAP (*Membership Action Plan*) status te verlenen. Voordat er sprake kan zijn van eventuele MAP-verlening moeten door Georgië o.a. belangrijke stappen worden gezet om de openstaande hervormingsagenda door te voeren. MAP is met reden ingevoerd en kan niet bij gelegenheid ter zijde worden geschoven. Er is op dit moment wat Nederland betreft geen sprake van een dichterbij komend NAVO-lidmaatschap voor Georgië. De-escalatie in de relatie tussen de NAVO en Rusland moet veeleer worden gezocht in maatregelen om (militaire) incidenten te voorkomen, vertrouwenwekkende maatregelen in OVSE-kader (bv het Weens Document) en het frequenter bijeenkomen van de NAVO-Rusland Raad. Het kabinet dringt in NAVO-kader op deze stappen aan.

Vraag

Kan de minister aangeven of door de EU een stevige veroordeling is uitgesproken over de signalen dat Israël gaat uitbreiden op de Golanhoogte en voornemens is te boren naar olie?

Antwoord

Het kabinet heeft met zorg kennisgenomen van de berichtgeving. Overeenkomstig het internationaal recht erkennen het kabinet en de EU niet de Israëlische soevereiniteit over de sinds juni 1967 door Israël bezette gebieden, waaronder de bezette Golanhoogte. Nederland en de EU beschouwen deze gebieden niet als onderdeel van het grondgebied van Israël. Het kabinet en de EU beschouwen Israëlische nederzettingen in bezet gebied als strijdig met het internationaal recht. Dit standpunt is bekend en vastgelegd in EU-Raadsconclusies.

Het kabinet en de EU spreken Israël consequent aan op het nederzettingenbeleid. Daarin zal deze berichtgeving worden meegenomen. Daarbij geldt in algemene zin dat het bezettingsrecht grenzen stelt aan het gebruik van natuurlijke hulpbronnen van het bezette gebied door de bezettende macht. Zij mag hiervan gebruik maken voor zover noodzakelijk voor het beheer van het bezette gebied en om te voorzien in de behoeften van de oorspronkelijke bevolking van het gebied, maar mag deze niet gebruiken voor eigen gewin, d.w.z. ten voordele van de eigen economie of bevolking of ter bestending van de bezetting.

Vraag

Hoe draagt het Nederlandse kernwapenbeleid bij aan een veiligere wereld?

Antwoord

Nederland is een betrouwbare partner in het militaire bondgenootschap dat sinds decennia onze veiligheid garandeert, inclusief de nucleaire afschrikking. Tegelijkertijd is en blijft Nederland gecommitteerd aan het wereldwijd verbieden en elimineren van nucleaire wapens, waarbij het Non-Proliferatieverdrag (NPV) de basis is voor het Nederlandse non-proliferatie- en nucleaire ontwapeningsbeleid. Nederland speelt op constructieve wijze een aanjagende rol in de internationale discussies, ook binnen NAVO, over ontwapening en niet-strategische nucleaire wapens. Een voorbeeld is het communiqué van de NAVO-top van 8 en 9 juli jl. in Warschau waarin dankzij de inzet van Nederland en gelijkgezinde bondgenoten, de NAVO niet is overgegaan tot het spiegelen van de Russische retoriek en doctrine op nucleair gebied. Op aandringen van Nederland is in het communiqué van Warschau ook voor het eerst verwezen naar artikel VI van het Non-Proliferatie Verdrag (NPV). Daarnaast heeft de NAVO gesteld te blijven streven naar de omstandigheden voor een wereld zonder kernwapens. Volgens de NAVO is het van belang een stapsgewijze en verifieerbare aanpak te volgen die de internationale stabiliteit bevordert en is gebaseerd op onverminderde veiligheid voor iedereen.

Het kabinet is zich er van bewust dat de inzet van kernwapens, waar dan ook ter wereld, catastrofale gevolgen met zich zou meebrengen. Nederland geeft om die reden prioriteit aan het voorkomen van scenario's waarin dit zou kunnen gebeuren. De beste garantie tegen het gebruik van kernwapens is de complete eliminatie ervan. Nederland draagt hieraan bij door een actieve bruggebouwersrol te spelen als voorzitter van de aankomende evaluatie van het nucleaire nonproliferatieverdrag (zogenoeten 'PrepCom'), dat verspreiding van kernwapens voorkomt en de P5 verplicht tot ontwapening. Daarnaast zet Nederland zich in voor effectieve ontwapeningsstappen zoals een splijtstofstopverdrag, de verificatie van kernwapen-ontmanteling, en bijvoorbeeld een resolutie die oproept tot het terugbrengen van alertheidsniveau's van kernarsenalen wereldwijd. Nederland zet zich binnen de NAVO in voor ontwapening en een vermindering van kernwapens in militaire doctrines. De Nederlands inzet draagt bij aan de uiteindelijke doelstelling van algehele nucleaire ontwapening, maar is er tevens op gericht de stabiliteit en het vertrouwen tussen kernwapenbezittende landen te vergroten, wat de internationale veiligheid zeer ten goede komt. Tot slot zal Nederland deelnemen aan VN-onderhandelingen in 2017 over een verdrag dat nucleaire wapens moet verbieden.

Nederland heeft in de NAVO een kernwapentaak. Hiermee is één squadron F-16's belast. Zoals is meegedeeld in de kabinetsreactie op de motie-Van Dijk, en de motie Voordewind ligt in het verlengde daarvan, is het de bedoeling dat de F-35 deze taak van de F-16 zal overnemen, maar dat de inzet van Nederland erop gericht moet zijn dat Nederland op het moment dat de opvolger van de F-16 aantreedt geen nucleaire taak meer zou hoeven te vervullen – omdat op dat moment de internationale omstandigheden en de afspraken binnen de NAVO dat hopelijk mogelijk maken (Zie ook kamerstuk 34419 Nr 18 van 4 juli 2016). Zoals bekend doet het kabinet op grond van bondgenootschappelijke afspraken geen uitspraken over in Europa aanwezige Amerikaanse kernwapens.

Vraag

Het maatschappelijk middenveld in Egypte raakt steeds meer in de verdrinking. Ook het werk van NGO's staat steeds meer onder controle van de autoriteiten. Is de minister bereid deze gang van zaken te veroordelen en bij zijn Egyptische collega aan de kaak te stellen?

Antwoord

De NGO-wet waaraan het lid Van Bommel refereert, betreft een initiatief van het Egyptische parlement en is formeel nog niet aangenomen. Het concept ligt momenteel voor bij de Egyptische Raad van State die een niet-bindend advies zal uitbrengen. Vervolgens zal het Egyptische parlement naar dit advies kijken en opnieuw stemmen. Indien deze wet van kracht wordt, dan zal dit leiden tot een inperking van de vrijheid van vereniging, vergadering en meningsuiting. Vrije ruimte voor NGO's vormt immers een belangrijke pijler van een democratische samenleving en is essentieel voor inclusieve ontwikkeling.

Nederland heeft reeds zijn grote zorgen hierover kenbaar gemaakt bij de Egyptische overheid en het parlement. Deze boodschap is kracht bijgezet in zittingen van de VN Mensenrechtenraad en het bezoek van EU-Commissaris Hahn aan Egypte.

De minister van Buitenlandse Zaken zal ook bij zijn Egyptische collega de Nederlandse zorgen aankaarten. Naar verwachting staat Egypte tijdens de volgende Raad Buitenlandse Zaken op de agenda. Het kabinet zal ook hier aandacht vragen voor de concept-NGO wet en de afnemende ruimte voor het maatschappelijk middenveld in Egypte.

Vragen van het lid Ten Broeke (VVD)

Vraag

Kan de minister aangeven hoe het nu staat met de migratiedeals (zowel met herkomstlanden als doorstroomlanden) en met de Nederlandse inspanningen hierin?

Antwoord

In juni jl. presenteerde de Commissie een nieuw partnerschapsraamwerk gericht op het redden van levens op de Middellandse Zee, betere samenwerking op terugkeer en betere beheersing van de irreguliere instroom. Onderdeel hiervan zijn de zogenoemde migratie compacts met een aantal belangrijke landen van herkomst, transit en opvang. Het gaat hierbij om afspraken die de belangen van beide partijen dienen en zo leiden tot resultaten op (intraregionale) terugkeer, aanpak mensensmokkel, grensbeheer, betere opvang in de regio en aanpak grondoorzaken.

In oktober jl. heeft de Hoge Vertegenwoordiger Mogherini de voortgang van deze migratiecompacts met Libanon, Jordanië, Ethiopië, Mali, Senegal, Nigeria en Niger gepresenteerd aan de Europese Raad. Met Libanon en Jordanië is inmiddels overeenstemming bereikt over een dergelijk partnerschap. Zo biedt de EU handelsvoordelen, financiële steun en expertise, terwijl Libanon en Jordanië zich committeren aan het verbeteren van de opvang van vluchtelingen, bijvoorbeeld door vluchtelingen betere toegang te geven tot onderwijs en de arbeidsmarkt. Het kabinet juicht dit toe. Ook met de Afrikaanse landen zijn stappen gezet. In Niger zijn voorzichtige resultaten zichtbaar, zoals een verdubbeling van vrijwillige terugkeer van migranten vanuit Niger naar de landen van herkomst en de aanpak van irreguliere migratie door de autoriteiten.

Nederland is actief betrokken. Zo is er bijvoorbeeld via ambtelijke en politieke consultaties bijgedragen aan het in kaart brengen van belangen en behoeften van Mali om in dit land tot een gezamenlijke aanpak te komen. De minister van Buitenlandse Zaken zal namens Hoge Vertegenwoordiger Mogherini op 3 december een bezoek brengen aan Mali om de migratieafspraken verder vorm te geven. Het is van belang dat dit momentum nu wordt behouden zodat werkelijke resultaten worden geboekt, zowel op de korte als op de lange termijn.

Vraag

Wat is de stand van zaken rond de uitvoering van de motie Ten Broeke/Servaes over zachte leningen en handelspreferenties voor eerste opvanglanden en hoe staat het met andere privileges om Libanon te helpen met opvang van vluchtelingen?

Antwoord

Met Libanon is in het kader van het EU-nabuschapsbeleid een breed partnerschap opgezet, dat op 15 november is vastgesteld door Hoge Vertegenwoordiger Mogherini en minister van Buitenlandse Zaken Bassil. In dit partnerschap zijn de wederzijdse prioriteiten voor de komende jaren aangegeven en hoe deze concreet worden ingevuld. Zo biedt de EU handelsvoordelen, financiële steun en expertise.

Ten aanzien van economische ontwikkeling gaat het om het creëren van werkgelegenheid door samen te werken met lokale overheden, te investeren in infrastructuur en stimuleren van de private sector. Zo zal de EU Libanon ondersteunen om toe te treden tot de Wereldhandelsorganisatie (WTO) en de Europese Ontwikkelingsbank (EBRD). Bovendien zet de EU in op een vergroting van de portefeuille van de Europese Investeringsbank (EIB) in Libanon. Vanuit de Wereldbank Concessionele Leningen Faciliteit voor de MENA regio, die ook Nederland financieel ondersteunt, zijn inmiddels de voorwaarden voor een lening van USD 200 miljoen aan Libanon verzacht. Dankzij deze zachte lening worden economisch belangrijke transportnetwerken

verbeterd, waardoor tijdelijke werkgelegenheid voor Libanezen en Syrische vluchtelingen geschapen wordt. Tevens zal de EU Libanon ondersteunen om de standaarden van landbouwproducten te verhogen, de dienstensector te versterken en de private sector te ondersteunen om te kunnen profiteren van de voordelen van toegang tot de Europese markt. Om de toegang tot de Europese markt verder te vergroten onderzoekt de EU actief de mogelijkheden om handel te faciliteren en bestaande non-tarifaire barrières voor goederen en diensten te slechten.

Vraag

Hoe gaat de minister *failed state* Libië ondersteunen, bijvoorbeeld in de vorm van opbouw van een veiligheids- en justitieketen?

Antwoord

Het kabinet is het eens met het lid Ten Broeke dat Libië een groot punt van zorg is voor Nederland en voor Europa. De uitdaging voor Libië is dat er honderden gewapende groepen actief zijn die op dit moment nog te vaak de politieke agenda bepalen. De strategie van de internationale gemeenschap is erop gericht om de centrale overheid te versterken, die met een eigen veiligheidsapparaat moet kunnen bepalen wat er in het land gebeurt. De opbouw van zo'n staatsapparaat en veiligheidssector is een ingewikkeld proces dat lange tijd zal duren en waar Libië veel assistentie nodig zal hebben. De voorbereidingen voor grotere betrokkenheid worden getroffen, onder meer door de *EU Border Assistance Mission* (EUBAM) Libië-missie die in overleg met de Libische autoriteiten werkt aan plannen om de brede justitieketen te versterken. Nederland draagt bij aan EUBAM Libië en de militaire *planning cell* in de EU-delegatie voor Libië. Ook wordt er binnenkort een defensieattaché toegevoegd aan de Nederlandse ambassade voor Libië (te Tunis) en draagt Nederland actief bij aan de missie EU Naval Force Mediterranean (Operatie Sophia) door het leveren van een schip.

De randvoorwaarden voor substantiële ondersteuning aan de opbouw van het staatsapparaat in Libië ontbreken voorsnog. Het tekenen van een politiek akkoord en vorming van een eenheidsregering is de eerste stap in dat traject. Dit proces verloopt nu moeizaam, omdat de eenheidsregering niet voldoende slagvaardig is en nog te weinig politieke legitimiteit heeft. Er moet dus een nieuwe impuls komen in dit proces. Nederland ondersteunt de VN-missie UNSMIL rechtstreeks, om effectiever de dialoog te kunnen faciliteren en heeft daar speciale aandacht voor betrokkenheid van vrouwen. Ook steunt Nederland verschillende informele dialoogprocessen om partijen in Libië bij elkaar te brengen.

Vraag

Hoe gaat de minister in zijn beleid meer aandacht geven aan Tunesië, aangezien Tunesië heeft bewezen "over een zekere weerbaarheid te beschikken om de islamistische opstand te weerstaan".

Antwoord

Het kabinet deelt de mening dat het ondersteunen van de Tunesische transitie van groot belang blijft en is hierover onverkort in contact met de Tunesische autoriteiten. Op het gebied van democratisering zijn er sinds 2011 grote stappen gezet, maar die staan onder druk door de slechte sociaal-economische situatie en de veiligheidssituatie. De EU en Nederland helpen Tunesië deze uitdagingen het hoofd te bieden. De EU voert een zeer groot programma uit in Tunesië gericht op de democratische en economische transitie –zowel via de Tunesische overheid, als via het maatschappelijke middenveld. Bilateraal ondersteunt Nederland bij het verbeteren van de beveiliging op vliegvelden en het tegengaan van radicalisering (onder andere door de situatie in gevangenissen te verbeteren, waar veel radicalisering naar gewelddadig extremisme plaatsvindt). Ook ondersteunen Nederlandse jongerenwerkers Tunesische jongerenwerkers in hun rol bij het voorkomen van radicalisering.

Nederland heeft de afgelopen periode de steun opgevoerd aan het verbeteren van de sociaaleconomische situatie, met name in de achtergebleven gebieden van het land. Sinds 2011 is door het kabinet meer dan EUR 12 miljoen geïnvesteerd in het creëren van banen voor met name jongeren en vrouwen in deze regio's. Het betreft hier geen gesubsidieerde banen, maar hulp aan ondernemers bij het opstarten van bedrijven, zodat de Tunesische economie uiteindelijk los van buitenlandse steun zal kunnen functioneren.

Vraag

Egypte heroriënteert zich en zoekt nieuwe internationale partners. Hoe gaat de minister een uitgestoken hand richting Egypte vormgeven?

Antwoord

Het kabinet ziet Egypte als een belangrijke regionale mogendheid. Bij veel strategische vraagstukken die ook de veiligheid van Nederland en Europa raken (Midden-Oosten Vredesproces; stabilisatie van Libië; migratie; terrorismebestrijding), is samenwerking met Egypte van groot belang. Het kabinet is tegelijkertijd bezorgd en kritisch over de binnenlandse situatie in Egypte. In deze context bepleit Nederland al jaren een constructief-kritische EU-inzet jegens Egypte. Egypte valt binnen het Nabuurschapsbeleid, dat vorig jaar mede op aandringen van Nederland is herzien. In dit kader streeft de EU naar een op maat gesneden aanpak per partnerland, ook met Egypte, waarbij de omvang van de invulling afhangt van de mate van overeenstemming over de centrale waarden van het Nabuurschapsbeleid.

Momenteel wordt in EU-verband met Egypte onderhandeld over de vaststelling van de zogenaamde partnerschapsprioriteiten die de toekomstige relatie moeten gaan vormgeven. Het kabinet steunt deze onderhandelingen en acht het positief dat de focus in de onderhandelingen ligt op het bevorderen van duurzame stabiliteit, waarbij voor de EU centraal staat dat dit is gebaseerd op inclusieve ontwikkeling, democratisering, respect voor mensenrechten, goed bestuur en accountability.

Vragen van het lid Knops (CDA)

Vraag

Hoe ziet de minister het in internationaal perspectief dat er 5 jaar is uitgetrokken voor het herstel van de basisgereedheid en dat Nederland minder bijdraagt aan NAVO operaties?

Antwoord

Nederland is voor de verzekering van zijn eigen veiligheid inderdaad in belangrijke mate afhankelijk van internationale samenwerking. Samenwerking biedt de mogelijkheid om inspanningen te leveren die Nederland zelfstandig niet kan opbrengen. Daarom is Nederland ook lid van de NAVO. In zo'n systeem van collectieve verdediging moeten alle bondgenoten hun bijdrage leveren, ook Nederland. En Nederland neemt zijn verantwoordelijkheid. In NAVO-kader onder meer via deelname aan Baltic Air Policing, de SNMG-2 maritieme operatie in de Egeïsche zee, Enhanced Forward Presence in het Balticum, de NAVO-missie in Afghanistan alsmede de NATO Response Force. Maar ook buiten NAVO-kader is Nederland zeer actief, onder meer in VN-missies (bijvoorbeeld de VN-missie in Mali) en in EU-kader (bv onze bijdrage aan EUNAVFORMED voor de kust van Libië).

Dat neemt niet weg dat de druk op de krijgsmacht hoog is. In deze kabinetsperiode heeft daarom een trendbreuk plaatsgevonden. Voor het eerst na twee decennia van bezuinigingen, heeft dit kabinet bij herhaling besloten meer geld beschikbaar te stellen voor Defensie. Dat was nodig in het licht van de internationale ontwikkelingen, vooral ook op de instabiele flanken rondom Europa. Dat past ook in een bredere trend bij onze partners waar ook weer meer geld voor Defensie wordt uitgetrokken.

Het kabinet is van mening dat deze trend van meer investeren in Defensie – maar zeker ook in actieve diplomatie- moet worden voortgezet.

Vraag

Waarom bezuinigt de minister op veiligheid, rechtsorde in internationaal verband, consulaire dienstverlening, regulering personenverkeer en publieksdiplomatie en hoe verhoudt zich dit tot het pleidooi voor een uitbreiding van het postennet? Wat is het effect van deze maatregelen?

Antwoord

Het postennet is een Rijksbreed instrument dat wordt ingezet voor het behalen van buitenland politieke doelstellingen.

Alle departementen moeten vanaf 2017 bezuinigen als gevolg van de verslechterde ruilvoet die afgelopen voorjaar is ontstaan. Ook de HGIS onderdelen bij de departementen ontkomen hier niet aan. Voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken wordt dit bedrag (EUR 5,7 miljoen) onder meer ingevuld door de raming voor de afdracht aan de VN en bijdrage aan VN crisisbeheersingsoperaties te verlagen. Hiermee worden uitgaven op lopende en geplande programma's ontzien. De personele capaciteit wordt hierdoor niet geraakt; de diplomatieke inzet blijft op genoemde beleidsterreinen onverminderd. Daarnaast is er juist voor gekozen om voor 2017 het budget voor mensenrechten, Stabiliteitsfonds en Veiligheidsfonds te verhogen ten opzichte van de eerder opgenomen raming.

Vraag

Is de minister bereid te kijken naar mogelijkheden het faillissement van vrouwenrechtenorganisatie Karama te voorkomen?

Antwoord

Nederland financiert de versterking van vrouwenorganisaties zoals Karama via subsidieraamwerken als *FLOW* en het *Nationaal Actieplan Vrouwen, Vrede en Veiligheid*. Met deze programma's versterkt Nederland de lobby en beleidsbeïnvloeding van vrouwenorganisaties om bij te dragen aan vrouwenrechten en gendergelijkheid in betreffende landen of regio's. Met *FLOW* en *NAP 1325* kan geen steun verleend worden aan vrouwenorganisaties in financiële nood: het gaat immers om financiering van programma's die volgens criteria beoordeeld worden op kwaliteit en waarvan alleen de beste voorstellen in aanmerking komen voor financiering. Onlangs is door de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking EUR 40 miljoen extra gereserveerd naar aanleiding van de motie van het lid Van Laar (Kamerstuk 33 625, nr. 207) inzake financiering van zuidelijke vrouwenorganisaties. Voor de MENA-regio loopt deze financiering via het *African Women Development Fund*. Via dit fonds kunnen goede aanvragen die aan de criteria voldoen in aanmerking komen voor subsidie. Na de *call for proposals* begin volgend jaar kunnen organisaties als Karama aanvragen indienen. Dit biedt wel perspectief op programma financiering, niet om financiële tekorten op te lossen.

Vraag

Is de minister bereid te bepleiten dat het rapport van de Raad van Europa over omstandigheden in detentiecentra in Turkije openbaar gemaakt wordt zodat de Europese Commissie dit mee kan nemen?

Antwoord

Zoals bekend hecht het kabinet groot belang aan het vrijgeven van het rapport van het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT). Nederland heeft hier vanaf het bezoek van het CPT aan Turkije in september jl. voor gepleit, zowel richting internationale partners als richting Turkije zelf. De laatste keer dat Nederland dit aan de orde heeft gesteld, was tijdens de Raad Buitenlandse Zaken van 14 november jl., conform de toezegging aan het lid Omtzigt tijdens het Algemeen Overleg Raad Algemene Zaken van 10 november jl.. Het kabinet blijft het vrijgeven door Turkije van het CPT-rapport bepleiten.

Vraag

Is de minister bereid binnen de NAVO bespreekbaar te maken dat Turkije banden aantrekt met Rusland, onder meer via contacten over aankopen van Russische wapensystemen?

Antwoord

Het kabinet heeft kennis genomen van de berichten over de mogelijke aankoop van Russische wapensystemen door Turkije. Daarover heeft de minister van Defensie al zorgen geuit. Het is wel nodig dat dergelijke berichten bevestigd worden, voordat een oordeel geveld wordt. Mocht sprake zijn van aankoop van Russische wapensystemen, dan zal het kabinet dit zeker binnen de NAVO aan de orde stellen, mede in het licht van de huidige spanningen met Rusland. Ook is interoperabiliteit op het gebied van wapensystemen van groot belang; NAVO-bondgenoten dienen elkaar op dit punt goed te consulteren.

Vraag

Is de minister bereid om, in het licht van de motie Knops over over hulp via christelijke hulporganisaties aan christenen in Irak en Syrië, te kijken naar mogelijkheden voor specifieke hulpprogramma's voor ontheemde christenen?

Antwoord

Het kabinet deelt de zorgen over de situatie van minderheden, waaronder christenen, in Irak en Syrië. Zonder twijfel zijn christenen momenteel een bijzonder kwetsbare groep en is hun situatie vaak schrijnend. In het Nederlands beleid voor humanitaire hulp wordt evenwel geen onderscheid gemaakt naar religie, ras of anderszins: het kabinet blijft zich inzetten voor alle ontheemden. Dit betekent echter niet dat er geen steun gegeven wordt aan religieuze minderheden. Zo financiert Nederland bijvoorbeeld projecten die hulp geven aan vrouwen en meisjes (veelal Yezidi) die door ISIS zijn misbruikt. De positie van minderheden in Irak is tevens belangrijk geweest tijdens het recente bezoek van de mensenrechtenambassadeur (3-6 oktober jl.). Hij sprak met vertegenwoordigers van religieuze minderheden, waaronder christenen, en heeft bij de Iraakse autoriteiten specifiek aandacht gevraagd voor hun positie. Hij onderstreepte daarbij het belang van gelijke rechten, een inclusieve samenleving en verzoening.

Vragen van het lid Servaes (PvdA)**Vraag**

Klopt het dat het Programma Uitzending Managers (PUM), dat ervaren Nederlandse ondernemers uitzendt om het MKB te ondersteunen, niet langer open zou staan voor Oost-Europa, de Westelijke Balkan en landen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika? En zo ja, is de minister bereid dit besluit te heroverwegen?

Antwoord

Het Programma Uitzending Managers (PUM) valt onder de verantwoordelijkheid van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. PUM is actief in de landen die staan op de landenlijst voor Private Sector-ontwikkeling ("PSD-landenlijst"). Op de PSD-landenlijst staat een groot aantal landen uit Oost-Europa (bijvoorbeeld Moldavië, Armenië en Kosovo), de Westelijke Balkan, het Midden-Oosten en Noord-Afrika (bijvoorbeeld Jordanië, Algerije, Egypte). Zoals aangegeven in de Kamerbrief van 19 februari 2016 heeft het kabinet besloten in lijn met de focus van ontwikkelingsmiddelen op armere landen dat vijf hoge-middeninkomenslanden (Albanië, Bosnië-Herzegovina, Macedonië, de Maldiven en Thailand) plaats maken voor drie minstontwikkelde landen (Haïti, Tsjad, Togo) en laag-middeninkomensland Ivoorkust. Daarnaast is Libanon aan de landenlijst toegevoegd.

Vraag

Wil de minister ingaan op welke wijze het Internationaal Cultuurbeleid een bijdrage kan leveren aan de verschillende aspecten van ons buitenland beleid?

Antwoord

Samen met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft de minister van Buitenlandse Zaken in mei het nieuwe beleidskader Internationaal Cultuurbeleid naar de Kamer gestuurd. Openheid en uitwisseling staan centraal in onze internationale samenwerking. Die openheid en uitwisseling levert ons enorme *goodwill* en een positief imago op – en daarmee invloed. Cultuur wordt ingezet als smeermiddel in onze diplomatie. De Nederlandse bijdrage aan de redding van oude manuscripten uit Timboektoe levert ons bijvoorbeeld veel *goodwill* op bij bevolking en overheden. En dat helpt ons weer bij de inspanningen voor vrede.

Vanaf 2017 wil het kabinet in een beperkt aantal landen rondom de Europese Unie (Libanon, Palestijnse Gebieden, Marokko, Egypte, Mali, Turkije en Rusland) kunst en cultuur inzetten ter ondersteuning van de centrale doelstelling van het buitenlands beleid, namelijk een veilige, rechtvaardige en toekomstbestendige wereld.

De inzet van cultuur kan conflict of de diepere oorzaken daarvan zoals sociale ongelijkheid niet oplossen, maar goed gekozen culturele interventies bijvoorbeeld in stadswijken kunnen wel bijdragen aan een beter leefklimaat, meer cohesie en dialoog tussen bevolkingsgroepen. Ook kan aandacht voor behoud en herbesteding van cultureel erfgoed bijdragen aan betekenisgeving en dialoog. De kans hierop is het grootst als deze interventies goed lokaal zijn ingebed, een inclusief en meerjarig karakter hebben en gebaseerd zijn op wederkerigheid en gelijkwaardigheid. Die verbindende rol van cultuur wil het kabinet inzetten in genoemde landen.

Vragen van het lid De Roon (PVV)

Vraag

Kan het kabinet alle banden met de Palestijnse autoriteiten verbreken en alle subsidiekranen aan de autoriteiten en NGO's dichtdraaien? Kan het kabinet een ambassade in Jeruzalem vestigen?

Antwoord

Het kabinet zet zich in voor een evenwichtige benadering van het Midden-Oosten vredesproces en wil dankzij goede relaties met beide partijen een constructieve bijdrage leveren aan het vredesproces en de totstandkoming van een twee-statenoplossing. Nederland draagt daartoe bij aan opbouw van een levensvatbare Palestijnse staat. Stopzetten van deze steun aan de Palestijnse Autoriteit en Palestijnen zou hier haaks op staan en kan leiden tot instabiliteit. Het kabinet is daarom niet bereid alle banden te verbreken of de steun stop te zetten.

In augustus 1980 nam de regering het besluit de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordiging te verplaatsen van Jeruzalem naar Tel Aviv. De redenen die ten grondslag lagen aan deze verplaatsing zijn niet veranderd. Door de verplaatsing gaf de regering immers gevolg aan VN-veiligheidsraadresolutie

478 waarin werd vastgesteld dat de annexatie door Israël van het bezette oostelijke deel van Jeruzalem strijdig is met het internationaal recht en waarin lidstaten die diplomatieke vertegenwoordigingen in Jeruzalem onderhielden werden geroepen deze uit Jeruzalem terug te trekken.

Vraag**Is het kabinet bereid de subsidie aan Radio Nederland Wereldomroep stop te zetten?****Antwoord**

Het werk van Radio Nederland Wereldomroep (RNW) draagt bij aan de prioriteit vrijheid van meningsvorming en meningsuiting van de Nederlandse mensenrechtenstrategie.

RNW richt zich op jongeren in Sub-Sahara Afrika, de Arabische landen, China en Latijns-Amerika met een scala aan multimediale, prikkelende producties rond de thema's mensenrechten, seksuele rechten, democratie en goed bestuur. In 2015 bereikte RNW 24 miljoen bezoekers via haar websites en een veelvoud van dat aantal via sociale mediakanalen. RNW droeg onder andere bij aan de informatievoorziening in Libië, Syrië en andere landen die geteisterd worden door oorlog, maar ook in landen als Egypte.

RNW komt op voor democratie en goed bestuur, en voor het recht op informatie over seksuele gezondheid. Het *Love Matters* platform over liefde en seksualiteit geniet grote en groeiende populariteit in China en de Arabische wereld. Het positieve, laagdrempelige concept heeft inmiddels diverse internationale prijzen in de wacht gesleept.

RNW kreeg de afgelopen jaren steun via een aparte budgetlijn 'Bevordering van het vrije woord' voor activiteiten gericht op mensenrechten. Deze bijdrage is in goed overleg met RNW stevig afgebouwd van EUR 56 miljoen voor de afgelopen 4 jaar, naar EUR 34 miljoen voor de komende 4 jaar. RNW zal verder transformeren van een omroeporganisatie tot een internationale NGO die bijdraagt aan bevordering van vrijheid van meningsuiting en toegang tot informatie, met een niche in digitale media gericht op jongeren. Na 2020 wordt RNW geacht voor financiering mee te kunnen dingen met andere partijen conform de dan geldende subsidieregels. Om dit mogelijk te maken is besloten tot een overgangperiode. Indien geen nieuwe instellingssubsidie gegeven zou worden, zou de organisatie zo goed als zeker ophouden te bestaan. Dit vindt het kabinet niet wenselijk gezien het relevante werk van RNW op voor het kabinet prioritaire thema's.

Vragen van het lid Sjoerdsma (D66)**Vraag****Is de minister op de hoogte van de resultaten naar het onderzoek van de CIA naar de Russische invloed bij het Oekraïne referendum?****Vraag****Heeft de minister signalen opgevangen dat Rusland probeert om politieke partijen, bewegingen of organisaties gelieerd aan die politieke partijen te beïnvloeden? Is de minister bereid te onderzoeken of het mogelijk is om Russische geldstromen aan dergelijke Nederlandse organisaties aan banden te leggen zolang de sancties in werking zijn?****Antwoord**

Zoals eerder met uw Kamer gedeeld in de antwoorden op Kamervragen van het lid Sjoerdsma over geheime beïnvloedingsoperaties door Rusland, doen de Verenigde Staten geen publieke mededelingen over lopende activiteiten of onderzoeken van de Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het kabinet heeft begrip voor dit Amerikaanse standpunt, aangezien ook in Nederland het kabinet geen publieke uitspraken kan doen over lopende activiteiten van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

In het jaarverslag AIVD 2014 (p. 29-30) staat vermeld dat de Russische inlichtingen- en veiligheidsdiensten structureel aanwezig zijn in Nederland en dat de wereldwijde Russische campagne om beleid en beeldvorming ten aanzien van Rusland te beïnvloeden ook Nederland raakt. Het kabinet heeft geen kennis van concrete gegevens of feiten met betrekking tot actieve beïnvloeding dan wel financiële ondersteuning van politieke partijen in Nederland vanuit Rusland. Over eventuele onderzoeken van de Nederlandse inlichtingendiensten kan het kabinet in het openbaar geen mededelingen doen.

Vraag**Heeft de minister alles gedaan om dhr. Van Laarhoven in Thailand een kans te geven op een eerlijk proces in Thailand? En is de minister bereid er alles aan doen om dhr. Van Laarhoven in een Nederlandse cel de uitspraak te laten afwachten?****Antwoord**

Dhr. Van Laarhoven is in Thailand eind 2015 in eerste aanleg veroordeeld en heeft daartegen hoger beroep ingesteld. In contacten met de Thaise overheid wordt aangedrongen op een spoedige behandeling van het hoger beroep en wordt aandacht gevraagd voor zijn detentieomstandigheden. De minister van Buitenlandse Zaken kan zich niet bemoeien met de inhoud van de strafzaak, maar

zal de voortgang wel nauwlettend volgen en niet schuwen te interveniëren indien nodig ten behoeve van de voortgang binnen de mogelijkheden die daartoe open staan. In het kader van consulaire bijstand vindt er met dhr. Van Laarhoven frequent contact plaats over zijn detentieomstandigheden en gezondheid. In het verlengde daarvan wordt ook proactief contact onderhouden met de directie van de gevangenis. Dhr. Van Laarhoven krijgt bezoek van ambassademedewerkers, een maandelijks gift, indien noodzakelijk medicijnen, alsook extra zorg. Zolang het hoger beroep van de heer Van Laarhoven nog loopt, kan er nog geen sprake zijn van eventuele overbrenging naar Nederland. Zodra deze situatie zich wel gaat voordoen, dan zal ik hiervoor vanzelfsprekend aandacht vragen.

Vraag

Is de minister bereid zijn Indiase collega te verzoeken om de afhandeling van het strafproces tegen dhr. De Bruijn zo spoedig mogelijk te laten verlopen?

Antwoord

Dhr. De Bruijn is sinds september 2014 in India verwickeld in een strafzaak. Hij is niet gedetineerd, maar doordat zijn paspoort is ingenomen, heeft hij in India feitelijk landarrest. In de zaak van dhr. De Bruijn speelt vooral de trage voortgang van de rechtsgang. Sinds de tenlastelegging zijn ruim twee jaren verstreken en is door de rechter nog geen uitspraak gedaan. Helaas verlopen nagenoeg alle rechtszaken in India erg traag en is het tijdsverloop in de zaak van dhr. De Bruijn in India geen uitzondering. De zaak van dhr. De Bruijn wordt op de voet gevolgd. Richting de Indiase autoriteiten is diverse malen zorg over de trage rechtsgang geuit en aangedrongen op een spoedig verloop. Volgens de laatste berichten staat een uitspraak gepland in december. Omdat eerdere zittingen werden uitgesteld, blijft het Ministerie van Buitenlandse Zaken hier actief een vinger aan de pols houden. De minister van Buitenlandse Zaken neemt acties die op basis van de hem ter beschikking staande informatie maximaal bijdragen aan de verbetering van de situatie. De minister van Buitenlandse Zaken zal niet aarzelen op het juiste moment proactief te interveniëren.

Vraag

Heeft gouverneur Brown van Californië de Nederlandse brieven gelezen inzake de detentie van dhr. Singh en is een antwoord ontvangen? Heeft de minister-president voor dhr. Singh gepleit en wie bepleit op dit moment de zaak van dhr. Singh?

Antwoord

Dhr. Singh heeft in 2015 bij de Californische autoriteiten een *parole*-verzoek en een verzoek tot gratie ingediend. Nederland heeft beide verzoeken ondersteund. In beide gevallen zonden de Californische autoriteiten antwoorden aan de indiener en niet separaat aan Nederland. De minister-president heeft zijn steun voor de verzoeken van dhr. Singh schriftelijk aan de gouverneur van Californië overgebracht. De wijzen waarop de verzoeken van dhr. Singh door Nederland zijn gesteund, stonden vermeld in antwoorden op Kamervragen van maart jl. (Aanhangsel Handelingen II 2015/16, nr. 1975, 23 maart 2016). Of de gouverneur van de staat Californië alle Nederlandse brieven persoonlijk heeft gelezen, is niet bekend, maar op grond van de verschillende contacten die er vanuit het Ministerie van Buitenlandse Zaken zijn geweest met de medewerkers van de gouverneur kan er vanuit worden gegaan dat de gouverneur toereikend was geïnformeerd over het gratie- en paroleverzoek van dhr. Singh en de Nederlandse steun daarvoor op humanitaire gronden. Zoals aangegeven heeft Nederland de verzoeken van dhr. Singh inzake *parole* en gratie actief ondersteund. Op dit moment wordt dhr. Singh bijgestaan door een lokale Amerikaanse advocaat en ontvangt hij advies van de Nederlandse stichting PrisonLAW. PrisonLAW ontvangt hiertoe subsidie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Thans bereidt PrisonLAW voor dhr. Singh nieuwe verzoeken aan de Californische autoriteiten voor. Zodra deze verzoeken voorliggen en dhr. Singh en PrisonLAW van mening zijn dat daarbij Nederlandse steun weer dienstig kan zijn, zal de minister van Buitenlandse Zaken binnen de mogelijkheden die hij heeft deze verzoeken steunen. Omdat er op dit moment nog geen nieuwe verzoeken gereed en aanhangig zijn, is dat dus nog niet aan de orde.

Vraag

Wil de minister ingaan op het voorstel tot het aanstellen van een havenambassadeur die zich richt op plekken waar EU-regels worden overtreden, maar ook werkt aan het aanboren van nieuwe groeihavens en probeert deuren te openen?

Antwoord

In het Werkprogramma Zeehavens zal het kabinet deze suggestie meenemen om te bezien of een dergelijke ambassadeur een rol kan spelen. Het Werkprogramma Zeehavens is een programma

waarin het Ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Infrastructuur en Milieu samen met de havens en bedrijven die gebruik maken van de havens werken aan het versterken van de concurrentiepositie van de Nederlandse zeehavens.

Vragen van het lid Voordewind (ChristenUnie)

Vraag

Is de minister bereid om de extern volkenrechtelijke adviseur te vragen uit te zoeken of er sprake is van genocide op religieuze/culturele minderheden in Noord Syrië en Noord Irak?

Antwoord

Het standpunt van het kabinet is dat ISIS "hoogstwaarschijnlijk" genocide pleegt. Genocide is een zeer ernstig internationaal misdrijf en het kabinet beschikt niet over eigen feiten om een dergelijk zwaar oordeel te staven. Dat oordeel is uiteindelijk aan de rechter. Voorop staat dat maatregelen om genocide te voorkomen of bestraffen niet afhankelijk zijn van een oordeel van het kabinet dat ISIS genocide pleegt. Onze nationale rechter kan nu al rechtsmacht uitoefenen over de misdrijven van ISIS op basis van de Wet Internationale Misdrijven. Ook blijft Nederland zich inspannen om bij te dragen aan de strijd tegen ISIS, zowel in Irak als Syrië. Deze diplomatieke, humanitaire en militaire inzet is geheel in lijn met onze verplichting in het Genocideverdrag om genocide te voorkomen.

Het kabinet heeft geen principieel bezwaar tegen advies van de externe volkenrechtelijk adviseur, doch zoals aangegeven in de beantwoording van een vergelijkbare Kamervraag van het lid Omtzigt van 30 september jl. is het kabinet intern meermalen volkenrechtelijk geadviseerd over deze kwestie. Aangezien het kabinet zich voldoende volkenrechtelijk geïnformeerd voelt over deze vraag, waarover uiteindelijk een onafhankelijke rechter een oordeel moet geven, is er geen meerwaarde in nadere advisering door de extern volkenrechtelijk adviseur (EVA).

Vraag

Zijn mensenrechten aan de orde gesteld tijdens het bezoek van de minister-president aan Indonesië? Zo niet, kan de minister via zijn kanalen dit alsnog aan de kaak stellen?

Antwoord

Mensenrechten zijn onderdeel van de structurele dialoog tussen Nederland en Indonesië. Ook tussen de EU en Indonesië vinden hierover gesprekken plaats. Tijdens het bezoek van MP is gesproken over de volle breedte van de relatie met Indonesië, daarbij is ook de mensenrechtensituatie aan de orde gekomen.

Vraag

Kan het kabinet via het toekomstige VNVR-lidmaatschap de mensenrechtensituatie van de islamitische minderheid Rohingya in Myanmar aan de orde stellen?

Antwoord

Het kabinet vindt het belangrijk dat er in bespreking van de VNVR over Myanmar tevens aandacht wordt besteed aan de mensenrechtensituatie waaronder de situatie van minderheden zoals de Rohingya. Nederland zal aandringen op een briefing over de mensenrechtensituatie, bijvoorbeeld door de Hoge Commissaris voor de Rechten van de Mens.

Daarnaast blijft het van belang dat het rapport van de VN Speciale Rapporteur inzake de mensenrechtensituatie in Myanmar, dat ook ingaat op de erbarmelijke situatie van de Rohingya, in de VN Mensenrechtenraad wordt besproken. Via de mede door Nederland gesteunde EU resolutie wordt dit onderwerp ook in de VN Mensenrechtenraad op de agenda gehouden. De nieuwe regering van Myanmar heeft recent brede commissie opgezet onder leiding van voormalig VN SG VN Kofi Annan die met aanbevelingen moet komen voor een duurzame oplossing voor situatie in Rakhine. Deze commissie bestaat uit zes nationale leden en drie internationale leden, waaronder de voormalige Nederlandse ambassadeur in Londen, Laetitia van den Assum.

Ook tijdens het bezoek van de minister van Buitenlandse Zaken aan Myanmar in oktober is gesproken over de situatie van de Rohingya. Nederland heeft gepleit voor het verbeteren van de toegang van humanitaire organisaties, het belang benadrukt van een verzoeningsproces en respect voor de mensenrechten van iedereen in Rakhine. Het kabinet zal de situatie nauw blijven monitoren, ook vanuit de nieuw geopende ambassade in Yangon. In contacten met de regering en andere autoriteiten zal het kabinet blijven aandringen op concrete stappen naar een duurzame vreedzame oplossing voor alle inwoners in Rakhine.

Vraag

Is de minister op de hoogte van het onderzoek naar de mogelijkheden voor het

ondersteunen van vrouwenorganisaties in Rojava? Welke mogelijkheden ziet de minister voor het ondersteunen van de Syrian Democratic Council in wederopbouw en bestuurlijke opbouw?

Antwoord

Het kabinet is bekend met het onderzoek en steunt Noord-Syrische vrouwen via diverse programma's, waaronder *Women on the Frontline*, via het United Nations Population Fund, het African Women's Development Fund en het Nationale Actieplan 1325. Met deze steun worden vrouwen in Noord-Syrië betrokken bij vrede- en veiligheidsvraagstukken en ontvangen ze medische en psychosociale zorg.

Het betrekken van de Syrian Democratic Council (SDC) bij onderhandelingen is niet alleen door het kabinet toegezegd maar ook uitgevoerd door middel van de financiering van doorlopende onderhandelingen achter de schermen ("Track II-dialoog").

Wat betreft het ondersteunen van de SDC in wederopbouw en bestuurlijke opbouw speelt mee dat een groot deel van de SDC bestaat uit de Koerdische partij PYD. Bedenkingen tegen nauwere samenwerking met deze groep zijn vermeende etnische zuiveringen uitgevoerd door de PYD, de autocratische wijze van bestuur in door hen veroverde gebieden, andere mensenrechtenschendingen, het feit dat de PYD strijd levert tegen door NL gesteunde gematigde oppositie, banden met het Assad-regime en banden met de PKK. Over de gevoeligheden daaromtrent wordt verwezen naar de Kamerbrief over hulp aan Noord-Syrië die u is toegekomen op 25 oktober jl. (Kamerstuk nr. 32623-167).

Vraag

Wat betekent de keuze van de minister om directe financiering van BDS niet te steunen voor Nederlandse steun aan organisaties die BDS wel steunen? En wat betekent dit voor projecten die directe financiering (zouden) ontvangen?

Antwoord

Het kabinet is tegenstander van een boycot tegen Israël en streeft naar versterking van de economische betrekkingen met Israël binnen de grenzen van 1967. Het kabinet ondersteunt niet de internationaal georganiseerde oproep tot *Boycott Divestment and Sanctions* (BDS). Het kabinet voert de motie Van der Staaij uit op de manier zoals omschreven in de Kamerbrief van 7 juli jl. en in de beantwoording van de feitelijke vragen terzake die 22 november jl. naar uw Kamer zijn gezonden.

Vragen van het lid Grashoff (GroenLinks)

Vraag

Kan de minister concreter worden over de post-IS strategie?

Antwoord

Een stabiele toekomst van Irak en Syrië is van groot belang voor een blijvende overwinning op ISIS. Dit is een breed gedeeld besef bij alle partners, internationaal en lokaal. Als dit nu niet goed gebeurt, blijft de kans bestaan dat de gebieden later weer in handen vallen van extremistische groeperingen.

Sinds de piek in 2014 heeft ISIS 56% grondgebied in Irak en 27% grondgebied in Syrië verloren. De militaire strijd tegen ISIS verloopt daarmee voorspoedig. Hoewel de territoriale samenhang van het 'kalifaat' steeds meer onder druk komt te staan, is de slagkracht van ISIS als terroristische organisatie nog niet structureel aangetast. Daarom zal binnen de anti-ISIS Coalitie - indien de militaire voortgang tegen ISIS voorspoedig blijft verlopen - de nadruk in de nabije toekomst meer en meer komen te liggen op de niet-militaire sporen, zoals het tegengaan en bestrijden van Foreign Terrorist Fighters, propaganda en financiering voor ISIS en stabilisatie van heroverde gebieden. Daarnaast spant de internationale gemeenschap, waaronder Nederland, zich in voor stabilisatie van heroverde gebieden waarbij veel aandacht is voor wederopbouw, verzoening en inclusief bestuur.

Nederland heeft de afgelopen maanden herhaaldelijk opgeroepen dat post-ISIS stabilisatie, ontmijning en herstel van basisvoorzieningen in tijd naadloos aansluiten op militaire operaties (onder meer tijdens de bijeenkomst van de zogenaamde Small Group binnen de anti-ISIS coalitie in Washington op 21 juli jl.; de anti-ISIS coalitie conferentie in Parijs van 20 oktober jl.; de Small Group bijeenkomst in Berlijn van 17 november jl.). Positief is dat de VN, militaire vertegenwoordigers en diplomaten de afgelopen maanden om de tafel hebben gezeten en dit beter dan voorheen afstemmen.

De Iraakse overheid en de anti-ISIS coalitie hebben waardevolle lessen getrokken uit de bevrijding van Fallujah en Ramadi. En VN Humanitair Coördinator Lise Grande prees onlangs de civiel-militaire coördinatie tussen de coalitie, Iraakse overheid en NGO's, specifiek waar het de humanitaire

voorbereidingen ter bevrijding van Mosul betreft en daaraan gerelateerde post-ISIS stabilisatieactiviteiten.

Voor lange termijn stabiliteit is respect voor mensenrechten en minderheden cruciaal. Nederland blijft zich hier onverminderd voor inzetten. Om dit belang te onderstrepen heeft de Nederlandse mensenrechtenambassadeur in oktober een bezoek gebracht aan Irak, waarbij hij zowel naar Bagdad als de Koerdische regio is gegaan.

Vragen van het lid Van der Staaij (SGP)

Vraag

Is de minister bereid te reflecteren op het aanhalen van banden met Israël op allerlei gebieden waaronder terrorismebestrijding?

Antwoord

Het kabinet spant zich in voor versterking van de (economische) betrekkingen met Israël (binnen de grenzen van 1967). Sinds de lancering van het samenwerkingsforum met Israël is de bilaterale samenwerking op diverse terreinen geïntensiveerd. Het kabinet verwijst hierbij naar de Kamerbrief van 19 december 2014 over de evaluatie van de bilaterale samenwerkingsfora met Israël en de Palestijnse gebieden (Kamerstuk nr. 23432-396) en naar de beantwoording van de feitelijke vragen van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken over de evaluatie van de bilaterale samenwerkingsfora met Israël en de Palestijnse Gebieden van 22 april 2015 (Kamerstuk nr. 23432-399). Het afgelopen jaar is deze intensivering voortgezet. Zo brachten de minister van Economische Zaken en de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een bezoek aan Israël. In februari jl. vond een bilaterale innovatiedag plaats in Den Haag met als thema 'Smart Cities', die geopend werd door de minister van Economische Zaken en waaraan meer dan 180 vertegenwoordigers van bedrijven deelnamen, van wie meer dan 40 afkomstig uit Israël. Van 6-7 september jl. bracht de Israëlische premier Netanyahu een bezoek aan Nederland. Tijdens de persconferentie herhaalde de minister-president dat het kabinet tegen een boycot van Israël is. Met de inzet van het kabinet wordt tevens gevolg gegeven aan de motie Van der Staaij en Voordewind over het aanmoedigen van economische relaties tussen Nederlandse en Israëlische bedrijven (Kamerstuk nr. 23432-363).

Op 2 november jl. hebben bilaterale consultaties over terrorismebestrijding met Israël plaatsgevonden. Aan de orde kwamen de grootste terroristische dreigingen tegen beide landen en de respectievelijke regio's, de genomen en te nemen maatregelen, en de mogelijkheden op multilaterale samenwerking. Zo heeft Israël op expertniveau meerdere malen deelgenomen aan werkgroepvergaderingen van het Global Counterterrorism Forum (GCTF), waar Nederland samen met Marokko co-voorzitter van is. Onder meer de Israëlische expertise op het gebied van detectie van potentieel gewelddadige eenlingen en het beschermen van soft targets, zoals cafés en restaurants, is van toegevoegde waarde.

Vraag

Zijn er mogelijkheden om vanuit de Verenigde Naties een meer gebalanceerd beleid richting Israël te voeren?

Antwoord

Binnen de Verenigde Naties besluiten 193 lidstaten samen over het handelen van de organisatie. Nederland stelt zich in het onderhandelingsproces over besluiten die betrekking hebben op het handelen van Israël altijd kritisch op en streeft naar het bereiken van zoveel mogelijk evenwicht in de beslissingen. Bij het bepalen van de positie ten aanzien van resoluties let Nederland daarom op feitelijke juistheid en op proportionaliteit in taalgebruik over (vermeende) schendingen. Daarbij trekt Nederland zoveel mogelijk in EU-verband op.

Nederland heeft tijdens de 200ste Uitvoerende Raad van UNESCO in oktober jl., evenals tijdens de twee voorgaande zittingen, tegen het besluit gestemd dat onder andere betrekking heeft op Jeruzalem. Het kabinet is van mening dat dit besluit een eenzijdig karakter heeft. Nederland heeft in een gezamenlijke stemverklaring, samen met Duitsland, Estland, Litouwen en het Verenigd Koninkrijk, gewezen op de noodzaak van meer evenwicht in de tekst om het historisch belang van de heilige plekken in Jeruzalem voor de drie monotheïstische religies te reflecteren. Ook is in die stemverklaring gewezen op het belang van de handhaving van de status quo op de Tempelberg/Haram al-Sharif.

Nederland zet zich er op verschillende manieren voor in dat alle landen die het internationaal recht schenden daarop worden aangesproken door de VN, bijvoorbeeld door resoluties die worden aangenomen binnen de Algemene Vergadering van de VN over de mensenrechtensituaties in specifieke landen. Een ander belangrijk instrument is de Universal Periodic Review (UPR) van de Mensenrechtenraad in Genève. Via de UPR leveren alle VN-lidstaten commentaar op elkaars

mensenrechtensituatie. Ook Nederland maakt hiervan gebruik om landen systematisch aan te spreken op de mate waarin zij de mensenrechten respecteren.

Vraag

Kan het kabinet aangeven hoe uitvoering wordt gegeven aan de motie Voordewind/Van der Staaij over zich in EU-verband inspannen voor beëindiging van het Palestijnse beleid ten aanzien van betalingen aan Palestijnse gevangenen?

Antwoord

Het kabinet spant zich in, samen met gelijkgezinde landen, om de druk op de Palestijnse Autoriteit en de PLO op te voeren om het systeem van uitkeringen aan gevangenen te veranderen en spreekt de Palestijnse Autoriteit en PLO hierop aan. De betalingen hangen nog steeds af van de duur van de detentie en niet de sociaaleconomische omstandigheden van de gedetineerde en zijn/haar familie. Door het verbinden van de lengte van de detentie aan de hoogte van de uitkering van alleen de "politieke" gevangenen wordt de indruk gewekt dat de gewelddadige acties richting Israël worden ondersteund of beloofd. Het kabinet pleit ervoor dat de Palestijnen daarom dit systeem veranderen. Mede dankzij de Nederlandse inspanningen worden de zorgen door meer EU lidstaten gedeeld. Het kabinet zal doorgaan op de ingeslagen weg om binnen de EU steun te vergaren om de Palestijnse Autoriteit te overtuigen dat het systeem veranderd moet worden.

Vanzelfsprekend besteedt het kabinet daarom, net als de rest van de EU, veel aandacht en zorg aan het voorkomen van betalingen aan Palestijnse gedetineerden met donorgeld. Er zijn gedegen waarborgen op de betalingen aan de Palestijnse Autoriteit uit bilaterale programma's en/of uit programma's van de EU.

Vraag

Is de minister bereid zich in te zetten voor het steunen van kwetsbare minderheden in Ethiopië en Nigeria op het gebied van voedsel, veiligheid en uitoefening van religieuze vrijheid?

Antwoord

Ja, het kabinet zal zich blijven inzetten voor kwetsbare minderheden in Ethiopië en Nigeria. Nederland investeert in voedselzekerheidsprogramma's in Nigeria, bijvoorbeeld door capaciteitsopbouw van landbouwcoöperaties. Ook financiert Nederland een noodhulpprogramma van ruim 10 mln EUR dat hulp biedt aan onder meer vrouwen en kinderen die vanwege de terreur van Boko Haram ontheemd zijn geraakt. In preventieve sfeer ondersteunt Nederland een aantal programma's die erop gericht zijn om de voedingsbodems voor radicalisering en aansluiting bij terreurgroepen zoals Boko Haram aan te pakken. Voor 2017 zullen deze programma's worden uitgebreid. Nederland heeft zich ook ingezet voor het beschermen van religieuze vrijheid. Door de Nederlandse ambassade in Nigeria wordt vrijheid van godsdienst regelmatig besproken met de overheid en het maatschappelijk middenveld. Daarnaast steunt Nederland internationale ngo's die zich inzetten op het gebied van de bevordering van godsdienstvrijheid en de dialoog tussen de verschillende bevolkingsgroepen. Zo steunt Nederland onder meer het Centre of Humanitarian Dialogue (CHD) dat sinds 2013 in Centraal Nigeria de dialoog bevordert tussen de verschillende bevolkingsgroepen, waaronder de islamitische Fulani en de christelijke Berom. In Ethiopië zet Nederland zich via verschillende programma's in voor kwetsbare groepen. Nederland steunt bijvoorbeeld het *Productive Safety Net Programme*, dat zorgt voor voedselzekerheid voor de allerarmsten door middel van voedsel en cash-transfers. Nederland financiert in de regio Gambella een programma van de hulporganisatie ZOA dat de bestaanszekerheid en dialoog tussen twee rivaliserende bevolkingsgroepen, de Nuer en de Anuak, probeert te verbeteren. De religieuze vrijheid in Ethiopië is relatief groot. Als zich incidenten voordoen, spreekt Nederland Ethiopië daar zowel bilateraal als in Europees verband op aan.

Vraag

Wil de minister de Kamer informeren over de uitvoering van de motie Van der Staaij over beëindigen van de directe en indirecte financiering van organisaties die een boycot van Israël nastreven?

Antwoord

Het kabinet verwijst in dit verband naar het antwoord op de vraag gesteld door het lid Voordewind.

Vragen van het lid Kuzu (Groep Kuzu / Öztürk)

Vraag

Wil de minister formele excuses aanbieden voor het slavernijverleden, voor de onderdrukking en voor het 'onmenselijke leed' dat door Nederland wereldwijd aan

mensen is aangedaan in het verleden?

Antwoord

In 2001 heeft de toenmalige Nederlandse regering diepe spijt betuigd over het Nederlandse slavernijverleden. Latere regeringen hebben dit meermaals herhaald. Dit kabinet neemt dezelfde positie in. Slavernij is een zeer betreurenswaardig en triest onderdeel van onze geschiedenis. We moeten er alles aan doen om ervoor te zorgen dat deze verschrikkingen nooit vergeten of herhaald worden. Hiervoor zet het kabinet zich ook in. Elk jaar herdenken we de afschaffing van slavernij in het Koninkrijk. Dit is een moment voor bezinning en berouw. De Nederlandse regering organiseert daarnaast activiteiten met het maatschappelijk middenveld in de context van het VN-decennium voor mensen van Afrikaanse afkomst. In dit kader heeft het Koninkrijk ook de oprichting van het Permanente Gedenkteken aan Slachtoffers van Slavernij in New York gesteund. De regering zet zich er op deze manier voor in om bewustzijn te verhogen en dialoog aan te moedigen.

Vragen van het lid Monasch

Vraag

Is de minister bekend met het onderzoek waaruit EU-commissaris Timmermans aanwijzingen heeft gehaald dat Gülen achter de coup in Turkije zit? Is de minister bereid dit onderzoek naar de Kamer te sturen? Deelt de minister de conclusie van EUcommissaris Timmermans?

Antwoord

Voor antwoord op deze vraag wordt verwezen naar de brief van het kabinet aan uw Kamer van 22 november jl.